

برخی ملاحظات دیگر

در بولاک (۱۲۵۲ق/ ۱۸۳۵م و ۲۶۸ق/ ۱۸۵۲م) و مجدد به صورت دوجلدی در استانبول (مطبعة عامره، ۱۲۸۷ق/ ۱۸۷۰م) چاپ شد. به جز این چاپ‌ها، چاپ دیگری با مقدمه متعلق به مترجم عاصم همراه با ۹ فائده و ۲۹ گفتار، به همان ترتیب برهان قاطع و صرف نظر از بخش دستور زبان آن، با افزودن اختصارات به‌کاررفته در برابرنهادهای ترکی و در توضیحات کلمات فارسی مربوط به بخش فرهنگ با عنوان لغت برهان قاطع موجود است که در سال ۱۳۰۲ق/ ۱۸۸۵م در استانبول (مطبعة عثمانیه) در ۴۹۵ صفحه و به صورت تک‌جلدی به چاپ رسیده است.^۱

سیده‌زینب بهروز

Ölümsüz Klasikler: Kâbusnâme, Keykâvus Bîn İskender, Farsça Aslından Çeviran: Sevâl Günbal Bozkurt, Kapı Yayınları, İstanbul 2020.

کلاسیک‌های جاودانه: قابوسنامه، کیکاوس بن اسکندر، ترجمه از فارسی: سوال گونبال بوزکورت، انتشارات کاپی، استانبول ۲۰۲۰.

قابوسنامه اثر امیر عنصرالمعالی کیکاوس بن اسکندر بن قابوس - از شاهزادگان آل زیار - کتابی است ارزشمند در اخلاق به زبان فارسی که

در نگاه کلی، ویژگی‌هایی در ترجمه مشاهده شد که با فرهنگ اصلی مغایرت دارد، اما مترجم هیچ اشاره‌ای به آنها نکرده است. در اینجا سه نمونه ذکر می‌شود.

۱) در ذکر معانی، از شیوه یکدستی استفاده نشده است؛ مثلاً در برهان قاطع برای واژه «شادیچه» دو معنای بالاپوش و لحاف ذکر شده، اما مترجم در ترجمه آن از واژه‌های *yorgan, lihaf* استفاده کرده است؛ در حالی که برای یکی از معانی واژه «شادگونه» عین واژه *bala-puş* (ذکر شده در برهان قاطع) را آورده است.

۲) برای برخی واژه‌ها در ترجمه دو تلفظ ضبط شده است؛ مثل فرستو (*ferestü, firistü*) و فرستوک (*ferestük, firistük*)؛ در حالی که در فرهنگ فارسی یک تلفظ دارند.

۳) با وجود یکسانی معنا برای برخی مدخل‌ها، در ترجمه از شیوه ارجاع‌دهی خاصی استفاده نشده است؛ مثال پیشین: برای فرستو و فرستوک در هر بار مدخل شدن با تلفظ متفاوت، معنا عیناً تکرار شده است.

شایان ذکر است ترجمه برهان قاطع نخستین‌بار به صورت تک‌جلدی در استانبول (۱۲۱۴ق/ ۱۷۹۹م) به چاپ رسید. سپس دو بار

۱. برای اطلاعات بیشتر ←

Burhan-ı Kattı, Muhammed Hüseyin b. Halef et-Tebrizi, Çevirmen: Mütercim Asım Efendi, Hazırlayanlar: Mürsel Öztürk, Derya Örs, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları. İstanbul 2009.

شده و یک نوع ترجمه — تألیف است. مرجیمک در بعضی موارد سخنان و شمگیر را شرح کرده و در مواردی از آوردن ترجمه بعضی جملات یا قصه‌ها صرف نظر کرده است. این ترجمه به زبان ترکی عثمانی است و به دلیل سادگی و لطافت طبع مترجم، محبوب‌ترین و معروف‌ترین ترجمه ترکی به شمار می‌رود. در سال ۱۱۱۷ق/ ۱۷۰۵م ناظمی‌زاده مرتضی افندی این ترجمه را به دستور حسن پاشا، فرماندار بغداد، به زبان آن روز بازنویسی کرد. همچنین عبدالقرون شیروانی ترجمه مرجیمک را در سال ۱۲۹۸ق/ ۱۸۸۰م در غازان منتشر کرده است و نیز قیوم نصیری در ۱۸۸۴م آن را به زبان غازی ترجمه و منتشر کرده است.

اورهان شیخ گوکیای (Orhan Şaik Gökyay) ترجمه مرجیمک را به ترکی استانبولی برگردانده و سه بار در سال‌های ۱۹۶۴، ۱۹۶۶ و ۱۹۷۴ منتشر کرده است.

علاوه بر اینها، دو ترجمه دیگر از *قابوسنامه* وجود دارد که مترجم آنها مشخص نیست.

ترجمه *قابوسنامه* به زبان ترکی موجب شد که آثاری نیز به این سبک و با محتوای نصیحت برای پادشاهان در آناتولی تألیف شود و اتابکان آناتولی و سلاطین عثمانی از این کتاب بهره‌های فراوان بردند.

افزون بر این ترجمه‌ها، در سال ۲۰۱۹م خانم سوال گونبال بوزکورت *قابوسنامه* را به ترکی ترجمه کرده و در ۲۰۲۰م به چاپ رسانده است.

عنصرالمعالی برای راهنمایی فرزندش گیلاشاه به رشته تحریر درآورد. این کتاب به *پندنامه*، *نصیحت‌نامه*، *اندرزنامه* و *کتاب‌النصیحت* هم معروف است.

به دلیل ارزشمندی و شهرت *قابوسنامه*، این اثر به زبان‌های مختلف از جمله ترکی استانبولی ترجمه شده است. از ترجمه‌های ترکی *قابوسنامه* می‌توان به ترجمه الیزار بیرنباوم (Eleazar Birnbaum) اشاره کرد که تک‌نسخه آن در شهر تورنتو، در رائف یلکنجی (Raif Yelkenci) (کتابفروشی دست دوم) موجود است. ترجمه دیگر اثر صدرالدین مصطفی شیخ اوغلوست که به فرمان سلیمان شاه، حاکم گرمیان، صورت گرفته است. نسخه‌ای از این ترجمه، را بابا علی بن صالح بن قطب‌الدین مرندی، در ۱۰۷ برگ، با اعراب‌گذاری و آرایه‌های زیبا ترتیب داده که در کتابخانه خدیویه در قاهره موجود است. همچنین عکس یک قسمت پانزده صفحه‌ای از ابتدا و انتهای نسخه در کتابخانه انجمن تاریخی ترکیه نگهداری می‌شود. محمد بدری دلشاد (Mehmet Bedr-i Dilşad) نیز آن را به شعر ترجمه کرده است. این اثر به سلطان مراد دوم تقدیم شد و به همین دلیل به مراد نامه مشهور است. آخرین و مشهورترین ترجمه، که در سال ۸۳۵ق/ ۱۴۳۱-۱۴۳۲م به نام مراد دوم انجام یافته، ترجمه مرجیمک احمدبن الیاس (Mercimek Ahmed b. İlyâs) است. این ترجمه نفیس — به گفته مترجم — به سبک آزاد انجام

برخی از مینیاتورهایی که در این ترجمه آمده، از نسخه‌های مختلف موجود در کتابخانه ملک استفاده شده است.

خانم گونبال بعد از مقدمه‌ای که بر کتاب نوشته، مؤلف و کتاب را معرفی کرده و سپس به باب‌های کتاب *قابوسنامه* پرداخته است.^۱

او از *قابوسنامه* مصحح غلامحسین یوسفی- که از تصحیح‌های معتبر است- بهره برده و در مواردی، از توضیحاتی که یوسفی در پایان متن آورده استفاده کرده است. با این حال، برای به دست آوردن اطلاعات دقیق‌تر در زمینه علمی که در *قابوسنامه* از آنها سخن به میان آمده، منابع دیگری را نیز مد نظر قرار داده است. برای تهیه

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. برای اطلاعات بیشتر ←

Ötümsüz Klasikler: Kâbusnâme, Keykâvus Bin İskender, Farsça Aslından Çeviran: Sevâl Günbal Bozkurt, Kapı Yayınları, İstanbul 2020; "Keykavus b. İskender", Rıza Kurtuluş, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ankara 2002, C 25, s 357.